

PhD értekezés összefoglalója

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának válasza egy tagállam által elkövetett tömeges atrocitásokra: a jog és a valóság metszéspontján

Mohammad Alipour

Témavezető: Dr. habil. Szalai Anikó

Szeged

2025

Vázlat

1. A disszertáció háttere

1.1. Kutatási feladatok meghatározása

1.2. A kutatási munka okai

1.3. A kutatás céljai

1.4. Adatgyűjtés

1.5. Alkalmazott módszerek

1.6. A disszertáció általános bemutatása

2. Tudományos eredmények

3. A jelöltnek a disszertáció témájában írt publikációinak felsorolása

1. Az értekezés háttere

Ez az értekezés az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának (ENSZ BT) hatáskörét és felelősségét szabályozó jogi keretet vizsgálja, különös tekintettel arra a szerepére, amelyet a tagállamok által elkövetett tömeges atrocitásokra adott válaszaiban játszik. A következő szakasz bemutatja a kutatás elvégzésének indokait, a kutatás célkitűzéseit, az adatgyűjtés módját, az alkalmazott módszertant, valamint az értekezés általános felépítését.

1.1. A kutatási feladatok meghatározása

Napjainkban az emberi jogokkal kapcsolatos diskurzus példátlan jelentőségre tett szert. Az emberi jogok hatása számos területre kiterjed, beleértve a belföldi és nemzetközi szférát is, mint például a gazdaság, a politika, a szociológia, a filozófia, valamint olyan területek, mint a sport, a közösségi média, a mesterséges intelligencia és a technológia. A nemzetközi jog sem mentes ettől az átfogó hatástól. Bár a nemzetközi jog története csupán néhány évszázadra tekint vissza, napjainkban példátlan mértékű humanizáció figyelhető meg ezen a területen. A modern nemzetközi jog alapját az emberiség iránti elkötelezettség képezi. Ma már bármely nemzetközi jogi terület átfogó elemzése elképzelhetetlen a humanitárius szempontok figyelembevétel nélkül. Az emberi szempontok beemelése a nemzetközi jog rendszerébe ugyanakkor nem feltétlenül egyszerűbb, mint más társadalmi kérdések kezelése, de nem is könnyebb. Ennek oka abban rejlik, hogy a jogrendszerek eredendően formalista szerkezetűek. A humanisztikus értékek integrálása a jogi struktúrákba folyamatosan ellenállásba ütközik a jog formalista természetéből fakadóan. A konfliktus csúcspontja akkor jelentkezik a nemzetközi jogban, amikor a szuverenitásokat — mint a nemzetközi jog alapvető pilléreit — arra kéri, hogy hajoljanak meg az emberiség parancsolatai előtt. Bár a kormányokat világszerte nyomás éri, hogy megfeleljenek az emberi jogi normáknak, a tényleges végrehajtás során gyakran ellenállást tanúsítanak, a nemzetközi jog formalizmusára hivatkozva. A jog tere nem a hatalmi játszmák színtere, hanem a jogi érvek ütköztetésének és a kölcsönös meggyőzésnek a fóruma. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a nemzetközi jog minden alanya hajlamos az önérdek vezérelte értelmezésre. Így jön létre a humanitárius követelmények, a jogi formalizmus és a szuverén állami érdekek háromszögében megfigyelhető ellentét. Az értekezés írásának idején aktív konfliktus zajlik Palesztina és Izrael között a Gázai övezetben. Brazília, amely jelenleg az ENSZ BT elnöki tisztét tölti be, nyilvános vitát kezdeményezett a gázai válság kezelésére. Negyven tagállam és nemzetközi szervezet regisztrált, hogy kifejtse álláspontját az ügyben. A delegációk beszédeinek kulcsszavai szó szerint a nemzetközi jog és a humanitárius jog voltak. De felmerül a kérdés: melyik értelmezést kell elfogadni? Az emberi jogok diskurzusának kikerülhetetlensége és az emberiség nemzetközi jogba történő fokozatos integrációja mellett a nemzetközi közösség és a közvélemény is fokozott figyelemmel kíséri a kormányok viselkedését az emberi jogi normák betartása tekintetében. A nemzetközi közösség nem tekinti a népek kormányok általi kezelését pusztán a szuverén hatáskörbe tartozó kérdésnek, hanem zéró toleranciát tanúsít a súlyos jogsértésekkel szemben. A tömeges atrocitások kezelésére a nemzetközi közösség különféle stratégiákat dolgozott ki, beleértve nemzetközi egyezmények létrehozását és nemzetközi szervezetek felállítását. E mechanizmusok között az ENSZ, különösen a Biztonsági Tanács révén, kiemelkedő helyet

foglal el. Nem titok, hogy a BT példátlanul széles hatáskörrel rendelkezik a nemzetközi jog történetében. Ez a tény olyan nézetet alakított ki, amely szerint a BT az egyetlen olyan szerv, amely kellően fel van ruházva ahhoz, hogy fellépjen az ENSZ tagállama által saját lakossága ellen elkövetett tömeges atrocitások esetében. A BT gyakorlata során bőkezűen értelmezte az ENSZ Alapokmányát, és ennek szellemében járt el. Így felmerülhet az az álláspont, hogy az emberi jogok kérdése az Alapokmány 24. cikke alapján a BT hatáskörébe tartozik. Ebben az esetben a BT jogosult lenne a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében megfelelő intézkedések meghozatalára, amelyek végrehajtására a tagállamok az Alapokmány 25. cikke alapján kötelezettséget vállaltak. Mindazonáltal a BT ilyen akcióterveinek végrehajtása gyakran ellenállásba ütközött a tagállamok részéről. Általánosságban elmondható, hogy mind az emberi jogok megsértésével vádolt államok, mind más tagállamok kifogásolják az Alapokmány liberális értelmezését, és hevesen tiltakoznak a BT illetékessége ellen súlyos jogsértések esetében. Fő érvük az, hogy az emberi jogok kérdése alapvetően a tagállamok belügyének számít az Alapokmány 2. cikk (7) bekezdésének első része szerint. Ebből következően elutasítják azt a nézetet, hogy ez a 24. cikk és a 2. cikk (7) második része alapján a BT hatáskörébe tartozna. Emellett az is felmerült, hogy a BT által gyakorolt hatáskörök meghaladják az Alapokmány által előírt jogi kereteket, így az ultra vires (hatáskörtúllépő) intézkedéseknek minősülnek, amelyeket még tömeges atrocitások esetén sem lehet jogszerűen alkalmazni. A fő probléma tehát a két ellentétes ENSZ Alapokmány-értelmezés közötti komoly nézeteltérésben rejlik: az egyik szerint a BT széles hatáskörrel rendelkezik, míg a másik szerint az Alapokmány világos korlátokat állít fel a BT számára. Ennek megfelelően az alapvető kérdés annak tisztázása, hogy milyen mértékű hatáskörrel és milyen eszközökkel rendelkezik a BT a tagállamok által elkövetett tömeges atrocitások kezelése során. Az e kérdésben fennálló egyetértés hiánya további kutatások szükségességét indokolja. A jelen kutatás célja, hogy az ENSZ Alapokmányának e probléma szempontjából történő értelmezésére összpontosítson a tudományos irodalomban.

1.1.1. Kutatási kérdés

Annak ellenére, hogy a San Francisco-i tárgyalások során, valamint a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményében is megerősítették a Biztonsági Tanács (BT) előjogát saját működési határainak meghatározására, fontos emlékeztetni arra, hogy az ENSZ Alapokmánya nem ruházta fel sem az ENSZ szerveit, sem a tagállamokat azzal a hatáskörrel, hogy véglegesen döntsenek a BT illetékességi körének terjedelméről. A problémafelvetés és a meglévő szakirodalomban azonosított hiányosságok fényében a jelen értekezés központi kutatási kérdése a következő: Milyen terjedelmű a Biztonsági Tanács hatásköre abban az esetben, ha egy tagállam saját népe ellen követ el tömeges atrocitásokat? A kutatási kérdés megválaszolása betekintést nyújt a BT és a tömeges atrocitásokból fakadó helyzetek vagy viták közötti illetékességi viszonyba, valamint a BT-nek tulajdonítható hatáskörökbe ezen esetek kezelése során. A disszertáció központi kérdése jogi megoldást igényel a következő al-kérdések tekintetében is: Az elsődleges kérdés alapos megválaszolásához először szükséges megérteni a béke fogalmát, amely az ENSZ

Alapokmánya alapján a BT illetékességének alapját képezi. Ennek megfelelően az értekezés célja, hogy jogi elemzési módszer alkalmazásával — különös tekintettel az ENSZ Alapokmányára — feltárja a béke fogalmának jelentését. Így a disszertáció egy része a következő kérdés megválaszolására irányul: Milyen jelentést hordoz a béke fogalma az ENSZ Alapokmányában? A béke fogalmának tisztázását követően a következő lépés annak vizsgálata, hogy a BT tevékenysége milyen kapcsolatban áll a nemzetközi jog szabályaival. E körben az értekezés szisztematikusan elemzi a következő kérdést: Amikor a BT saját mérlegelési jogkörében megítéli a béke megzavarását, illetve a szükséges intézkedések megtételének szükségességét, korlátozza-e őt bármilyen pozitív nemzetközi jogi szabály, különösen az ENSZ Alapokmánya? Miután a BT egy helyzet vagy vita kezelését magához vonja, megfelelő intézkedéseket tehet a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében. Ekkor természetesen felmerül a kérdés: A BT szabad kezdet kap-e, vagyis bármilyen hatáskört alkalmazhat-e a béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében? Olyan esetekben, amikor a BT döntést hoz vagy intézkedést foganatosít, könnyen előfordulhat, hogy a tagállamok ultra vires (hatáskörtúllépő) cselekménynek tekintik azt, különösen az Alapokmány 25. cikkére hivatkozva, amely önmagában is vitás pont. Következésképpen természetes, hogy nézeteltérések keletkeznek a BT és az érintett állam között a BT döntései vagy intézkedései kapcsán, amelyek akár az érintett állam érdekeit sérthetik, akár a BT hatékonyságát és legitimitását gyengíthetik. Tekintettel arra, hogy az ENSZ rendszerében nincs hierarchikus struktúra és kötelező bírói mechanizmus, szükségessé válik a következő kérdés megválaszolása: Tömeges atrocitásokkal vádolt állam és a BT közötti, az ENSZ Alapokmányának értelmezéséből fakadó vita esetén melyik értelmezés élvez elsőbbséget? Ennek megfelelően a disszertáció egyik része arra törekszik, hogy feltárja az ENSZ Alapokmányában előírt lehetséges vitarendezési mechanizmusokat.

1.2. A kutatómunka indokai

Az ENSZ Biztonsági Tanácsával (BT) kapcsolatos tudományos kutatások túlnyomó többsége politikatudományi megközelítést alkalmaz. Azok között a szerzők között, akik jogi szempontból vizsgálták a témát, elsősorban a BT egyes konkrét helyzetekkel vagy a BT jogának egyes aspektusaival kapcsolatos hatáskörét és jogköreit elemezték. Hasonló megállapítás tehető az emberi jogok témájában is. Bár nem állítható, hogy teljesen hiányoznának az ilyen irányú tanulmányok, mégis megfigyelhető a közvetlen jogi elemzés hiánya, amely a BT hatásköre és egy tagállam által elkövetett tömeges atrocitások közötti kapcsolatot vizsgálná. Figyelembe véve a modern nemzetközi jog humanisztikus alapjait és az ennek megfelelően zajló "humanizációs" folyamatot, valamint azt, hogy a szuverén államok és a BT milyen hatáskörökkel rendelkeznek a nemzetközi jogban, egyértelműen megmutatkozik a tudományos diskurzusban egy hiányosság: szükség van egy elméleti jogi elemzésre, amely a BT hatásköre és a tagállam által elkövetett tömeges atrocitások közötti kölcsönhatást vizsgálja. A helyzet különlegessége, hogy az ilyen típusú kérdésekben kizárólag jogi érvelés útján lehet meggyőzni a nemzetközi jog alanyait. Ezért alapvető fontosságú a BT hatáskörének, a tagállamok szuverenitásának és a tömeges atrocitások jogi

viszonyának elméleti szintű feltárása az ENSZ Alapokmánya alapján. A disszertáció célja, hogy jogi elméleti keretet biztosítson a BT hatáskörének vizsgálatához olyan helyzetekben, amikor egy tagállam saját népe ellen követ el tömeges atrocitásokat. A nemzetközi bírói gyakorlatban és a tudományos diskurzusban tapasztalható egyértelmű kritériumok hiánya megnehezíti mind a jogászok, mind a politikai elemzők munkáját a BT tevékenységének jogszerűségének megítélésében. Bár a kutatás fő fókusza a tömeges atrocitások, az értekezésben kifejtett érvek más helyzetekre is alkalmazhatóak. A kutatás eredményeit a jövőben kutatók, ügyvédek és kormányok egyaránt hasznosítani tudják. Túlmutatva a közvetlen hatásokon, a disszertáció hosszú távon is releváns marad, hiszen mindaddig, amíg a nemzetközi közösség az egyetemes béke megvalósítására törekszik, és az emberi jogok meghatározó szerepet játszanak a nemzetközi élet alakulásában, az itt bemutatott elemzések értékes forrásként szolgálnak. Ezért az értekezés egyaránt igazolható tudományos és gyakorlati szempontból.

1.3. A kutatás céljai

Sajnálatos módon, annak ellenére, hogy a nemzetközi közösség jelentős előrelépéseket tett az egyéni alapvető jogok és szabadságok megvalósítására alkalmas környezet megteremtésében, továbbra is tapasztalhatók súlyos jogsértések, amelyeket kormányok követnek el saját népük ellen. Figyelembe véve a BT döntéseinek kötelező erejét és azt a jelentős hatáskört, amelyet az Alapokmány a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, illetve helyreállítása céljából ruházott e szervre, a kutatás célja annak feltárása, hogy a BT milyen mértékű hatáskörrel és képességekkel rendelkezik az ENSZ Alapokmánya alapján a tagállamok által saját népük ellen elkövetett súlyos emberi jogi jogsértések kezelése érdekében. E cél elérése érdekében a disszertáció első lépésként az ENSZ Alapokmányában szereplő béke fogalmának elemzésével kezdődik. Tekintettel arra, hogy az Alapokmány szerint a BT illetékessége a békét fenyegető helyzetekre, a béke megszegésére és az agresszióra korlátozódik, elengedhetetlen a béke fogalmának megértése annak megállapítására, hogy a kormányok által saját népük ellen elkövetett súlyos emberi jogi jogsértések a BT illetékességi körébe tartoznak-e. Második lépésként a disszertáció elemzi a BT jogi hatásköre és más nemzetközi jogi szabályok közötti kapcsolatot, azzal a céllal, hogy feltárja, milyen mértékben szabályozzák a BT tevékenységét a nemzetközi közjog normái. Végül a kutatás az ENSZ Alapokmánya alapján vizsgálja a BT által gyakorolt hatáskörök jogszerűségét, illetve azt, hogy milyen mértékben jogosult a BT új hatáskörök gyakorlására olyan helyzetek vagy viták esetén, amelyek tömeges atrocitásokból erednek, figyelembe véve a tagállamok szuverenitását.

1.4. Adatgyűjtés

A kutatási kérdésből következően a disszertáció elsősorban nemzetközi jogi dokumentumokra, különösen az ENSZ Alapokmányára, valamint a Nemzetközi Bíróságra

döntéseire összpontosít. Emellett a választott módszertan jellegéből adódóan a tudományos irodalom is jelentős részét képezi a felhasznált anyagoknak.

1.5. Alkalmazott módszerek

Az értekezésben alkalmazott módszer a jogelemzési módszer. Ezt a módszert olyan kutatási kérdések esetében alkalmazzák, amelyek célja a jog megértése a maga valóságában, valamint a jogi szabályrendszer szerkezeti feltárása. A módszer alkalmazásának indoka az, hogy választ keressen egy adott jogszabály vagy jogi fogalom státuszával kapcsolatos kérdésre a jogrendszeren belül általános érvennyel. E módszer során a hangsúly kizárólag a jogi normák, szabályok vagy fogalmak jelentésének, funkciójának kognitív feltárására helyeződik. Ennek megfelelően a disszertáció célja annak vizsgálata, hogy az ENSZ Alapokmánya alapján milyen mértékű hatáskörrel rendelkezik a Biztonsági Tanács a tagállam által saját népe ellen elkövetett tömeges atrocitások kezelése során.

1.6. A disszertáció általános felépítése

A jelen disszertáció nyolc fejezetből áll. Az első fejezet bevezetésként szolgál: bemutatja a kutatás hátterét, a kutatási tervet, a módszertant, valamint az értekezés szerkezetét. A második fejezet az ENSZ Alapokmánya szerinti béke fogalmának vizsgálatára összpontosít. A célja annak feltárása, hogy mit jelent az Alapokmányban szereplő béke, valamint milyen kötelezettségek származnak ebből az ENSZ szervei és tagállamai számára. A harmadik fejezet annak vizsgálatát tűzi ki célul, hogy milyen korlátok, ha egyáltalán léteznek, szűkíthetik a BT hatáskörét, amikor egy emberi jogi jogsértéssel vádolt állam vonatkozásában jár el. A központi fókusz az ENSZ Alapokmányának 1. cikke, különösen annak elemzése, hogy az Alapokmány előírányzott-e bármilyen korlátozást a BT számára, vagy ezt a szervet jogi kontroll nélkülinek (legibus solutus) tekintette-e. A negyedik fejezet a BT békés vitarendezésben betöltött közvetítő szerepéről, valamint az ilyen helyzetekben történő pozitív beavatkozási hatásköréről szól. E fejezet célja annak feltárása, hogy a BT milyen mértékben jogosult intézkedni a tagállam által elkövetett tömeges atrocitásokból eredő viták vagy helyzetek esetén. E téma kapcsán a fejezet kitér az ENSZ Alapokmányának autentikus értelmezésével kapcsolatos kérdésekre is. Az ötödik fejezet azt a kérdést vizsgálja, hogy az emberi jogok lényegükénél fogva szuverén belügyeknek tekinthetők-e. Miközben a kormányok erősen vonakodnak elismerni, hogy az emberi jogok ne lennének kizárólagos állami hatáskörbe tartozó ügyek, az emberi jogi aktivisták következetesen kitartanak amellett, hogy ezek nem képezhetik állami mérlegelés tárgyát. A vita egyik központi eleme az ENSZ Alapokmánya 2. cikk (7) bekezdése és a 39. cikk közötti feszültség. Az előbbi szerint az államok belügyeik felett szuverén rendelkezési joggal bírnak, míg az utóbbi a BT számára ad beavatkozási jogkört, ha a béke megköveteli. Ez a fejezet az ENSZ Alapokmánya alapján igyekszik feltárni az emberi jogok eredetét. A hatodik fejezet a BT kvázi-jogalkotói és kvázi-bírói hatásköreinek jogi szempontú elemzését tartalmazza. A fejezet első része részletesen bemutatja a kvázi-jogalkotói hatáskörök

támogatói és ellenzői álláspontjait. Ezt követően jogi elemzést nyújt arról, hogy jogilag mennyiben lehetséges a BT által kvázi-jogalkotói hatáskörök gyakorlása egy jogsértő állammal szemben. A fejezet utolsó része a kvázi-bírói hatáskörök alkalmazhatóságának jogi értékelésére összpontosít, különösen annak elemzésére, hogy természetes (magánszemélyek) és jogi személyek (államok) esetében mennyiben alkalmazhatóak ezek a mechanizmusok tömeges atrocitások esetében. A hetedik fejezet annak lehetőségét tárgyalja, hogy a BT intézkedései révén lehetséges-e a tömeges atrocitásokért felelős rezsimek megváltoztatása. A fejezet központi eleme az ENSZ Alapokmánya 2. cikkének 7. bekezdése. Először a be nem avatkozás elvének és a rezsimek változtatásának jogi értelmezését vizsgálja ezen rendelkezés alapján. Ezt követően elemzi a 2. cikk (7) első mondatát, amely szerint az államok belső ügyei nem képezhetik nemzetközi beavatkozás tárgyát, különösen abból a szempontból, hogy a rezsimek változtatása e belső ügyek közé tartozik-e. Ezután a 2. cikk (7) második mondatát elemzi, amely a BT-t mentesíti a be nem avatkozás tilalma alól, amennyiben a BT a VII. fejezet alapján jár el. A fejezet végén a szerző azt vizsgálja, hogy a rezsimek változtatása az államok belső joghatóságának vagy a BT hatáskörének körébe tartozik-e.

2. Tudományos eredmények

A történelmi tanulságok egyértelműen jelzik a nemzetközi közösség számára, hogy az egyetemes békét elősegítő környezet megteremtése elengedhetetlen előfeltétele annak, hogy a nemzetállamok hatékonyan érvényesíthessék egyéni érdekeiket. Ennek érdekében 1945-ben létrehozták az ENSZ-t, és a Büntetőbíróságra bízta a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának és helyreállításának felelősségét. Kétségtelen, hogy a Büntetőbíróság a legfontosabb szerv, nemcsak az ENSZ-en belül, hanem a nemzetközi szervezetek tágabb kontextusában is. E nézőpont megfogalmazásakor a szerző nem törekszik más szervek vagy szervezetek jelentőségének lekicsinyelésére; inkább ez az elismerés a Büntetőbíróságra ruházott páratlan hatalomból fakad, amely megkülönbözteti azt a nemzetközi szinten. A Büntetőbíróság évszázados erőfeszítések csúcspontját képviseli, amelyek célja a közös megoldás megtalálása a mindenki számára régóta fennálló béke iránti törekvés megvalósítása érdekében. A Büntetőbíróság sokrétű történelmi háttérrel tekintettel lehetséges ezt az intézményt különböző perspektívákból elemezni, a politikai dimenzióktól a szociológiai megfontolásokig. A Büntetőbíróság fontossága miatt minden tudományos vizsgálata mindig új felismeréseket generál, amelyeket nem lehet könnyen elutasítani. Ezek az eredmények időnként eltérhetnek más tanulmányok következtetéseitől. Az ENSZ-ről szóló tanulmányokban gyakran merülnek fel konfrontációk a jogi analitikus vagy dogmatikai módszert alkalmazó jogi tanulmányok és a politikai tanulmányok között. Míg az előbbi a jog lényegének megértésére összpontosít az alkalmazásának időpontjában, az utóbbi az államok közötti hatalmi dinamikákra alapozza megfigyeléseit. Az ENSZ-t kiválóan lehet egyértelműen megfigyelni ebben a konfliktusban. Az egyik oldalon öt nagyhatalom csoportja vétőjoggal rendelkezik, míg a másik oldalon a nemzetközi közösség többi része áll egymással versengő érdekekkel. A sajnálatos valóság az, hogy az államok a konstruktív hozzájárulások helyett gyakran önző célokat követnek a nemzetközi szinten.

Akár koalíciókat is alkothatnak egyéni érdekeik előmozdítása érdekében. Ebben az összefüggésben nyilvánvaló, hogy az államok igyekeznek a maguk javára befolyásolni az ENSZ-t döntéseiket, és ennek a törekvésnek a sikere nagymértékben függ az államok egyéni hatalmi kapacitásától. Az ENSZ Alapokmányának megalkotói tisztában voltak ezekkel a körülményekkel. Ennek megfelelően az ENSZ Alapokmányának megalkotói előre látták annak szükségességét, hogy jogi keretet hozzanak létre az ENSZ-működés szabályozására. Ennek megfelelően az ENSZ Alapokmánya meghatározza az ENSZ- hatáskörét. Az ENSZ Alapokmánya egyes részei kifejezetten bizonyos hatásköröket ruháznak a Legfelsőbb Bíróságra, a kijelölt kompetenciákkal összhangban. Más részeken mérlegelési jogkört biztosít a Legfelsőbb Bíróságnak annak meghatározására, hogy mely konkrét hatáskörök szükségesek a béke fenntartása vagy helyreállítása érdekében fennálló releváns hatásköreinek gyakorlásához. Az ENSZ Alapokmányával összhangban a Legfelsőbb Bíróság joghatósága a békét fenyegető veszélyek, a béke megsértése és az agressziós cselekmények kezelésére korlátozódik. Az ENSZ Alapokmánya kifejezetten meghatározza ezeket a paramétereket, és az ezeket a határokat túllépő bármely értelmezés feltűnően eltér az ENSZ Alapokmányától. Ez a disszertáció két rétegből áll. Az első rétegben megkísérli elemezni a Legfelsőbb Bíróság hatáskörét és jogköreit az ENSZ Alapokmányának keretében, valamint értékelni ezeket a hatásköröket és jogköröket a nemzetközi közjog kontextusában. Az alapul szolgáló réteg a bemutatott elemzés során figyelembe veszi az emberi jogi szempontokat. Azt vizsgálja, hogy az emberi jogok hogyan befolyásolják a nemzetközi normák és szabályok működését, függetlenül attól, hogy mennyire alapvetőek vagy alapvetőek. Erre az alapra építve a disszertáció tömör és szisztematikus jogi perspektívát mutat be a Legfelsőbb Bíróságról a modern nemzetközi közjog keretében az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagállamai által elkövetett tömeges atrocitások eseteivel kapcsolatban. Mivel az egyik sajnálatos helyzet, amellyel a Legfelsőbb Bíróság szembesülhet, az, amikor egy tagállam tömeges atrocitásokat követ el saját lakossága ellen, ez a disszertáció jogi választ ad négy sarkalatos és kihívást jelentő kérdésre, amelyek a Legfelsőbb Bíróság hatáskörének terjedelmével és a jogsértő államokkal szemben gyakorolható hatalmával kapcsolatosak.

Első kérdés: Az ENSZ Alapokmánya gyakran hivatkozik a béke fogalmára. Az ENSZ Alapokmányában a béke konkrét vonatkozása azonban továbbra is vita tárgyát képezi. Ennek megfelelően felmerül a kérdés, hogy mit jelent a béke az ENSZ Alapokmányában? E tézis megalapozása azt sugallja, hogy a béke definícióját az ENSZ Alapokmánya határozza meg. E tézis szerint az ENSZ Alapokmányában szereplő béke egy meghatározott formában és egy meghatározott jelentéssel ölt testet. A béke formája a tagállamok közötti kapcsolat. A béke jelentéstartalma, amely mércét állít fel a kölcsönhatások minőségére, a fegyveres konfliktusok hiányán és az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásán alapul. A tézis kiemeli az ENSZ Alapokmányának árnyalt békefelfogását, és hangsúlyozza annak kulcsszerepét a nemzetközi kapcsolatok minőségének alakításában a konfliktusok megelőzése és az alapvető emberi jogok és szabadságok előmozdítása révén. Az ENSZ Alapokmánya szerint a népek az ENSZ eredeti alkotói, akik kormányaikon keresztül gyakorolják akaratukat. Az ENSZ Alapokmánya az emberiséget határozza meg minden nemzetállam kizárólagos közös nevezőjeként, és mint azt a központi erőt, amely képes

egyesíteni és mozgósítani az összes tagállamot az egyetemesen elfogadott normák szerint. Az emberiség az ENSZ tengelye, működési módja és végső célja. Összefoglalva, az ENSZ Alapokmánya szerint a béke a nemzetállamok közötti kapcsolatok kényszerítő intézkedésektől mentes fenntartását jelenti, az emberi jogok biztosításának kényszerével párosulva. A béke ilyenfajta megfogalmazása az ENSZ Alapokmányában nem a megfogalmazók improvizációja volt, hanem inkább a nemzetközi közösségben abban az időszakban uralkodó konszenzus megnyilvánulása. Ezért a Bírói Tanács hatásköre meghatározott, és mérlegelési jogköre magában foglalja annak meghatározását, hogy a nemzetek közötti kapcsolatok megszakadtak-e. Más szóval, a Bírói Tanácsnak hatásköre van döntéseket hozni a békét zavaró vagy potenciálisan veszélyeztető konkrét helyzetekről vagy vitákról, ahelyett, hogy a béke egyértelmű definícióját fogalmazná meg, és ennek alapján cselekedne. Következésképpen a Bírói Tanács hatásköre a béke ENSZ Alapokmányában meghatározott fogalmára korlátozódik.

Második kérdés: Amikor a Bírói Tanács, a béke megzavarásának megállapítására vonatkozó mérlegelési jogkörét felhasználva, arra a következtetésre jut, hogy a béke megszakadt, és intézkedésre van szükség, szembesül-e bármilyen korlátozással a tevékenysége során? Függetlenül a Büntetőbírósnak tulajdonított kulcsszereptől, figyelembe véve az ENSZ Alapokmányának 24., 25. cikkét és VII. fejezetét, valamint a 103. cikk által a Büntetőbírósnak határozatainak biztosított felsőbbrendűséget, e tézis megalapozása azt sugallja, hogy a Büntetőbírósnak nem kap *carte blanche*-t, és vannak olyan korlátozások és keretek, amelyek korlátozzák cselekvési körét. Ezeket a pozitív nemzetközi jogban a korlátozásokat GIL-nek nevezik. A GIL a modern nemzetközi jog alapját képezi, amely biztosítja az alapot, amelyre a terület kohézióját fenntartja és fejlődik. Ez egy jogon belüli kérdés. A GIL két csoportból áll: axiomatikus elvekből és axiológiai elvekből. Az axiomatikus elvek azok a feltételezések, amelyek lehetővé teszik a nemzetközi jog mint jogrendszer létrehozását és folyamatos fennmaradását. Az axiológiai elvek az emberiség alapvető feltételezésén alapulnak, és a közjó elérését irányító alapelvként szolgálnak. A GIL elvei a *jus cogens* és az *erga omnes* jogi fogalmain keresztül nyilvánulnak meg. A feltétlenül kötelező érvényű normák a nemzetközi szerződések területén védik a nemzetközi jog alapjait, míg az *erga omnes* ugyanezt a célt követi, de a nemzetközi jog más területein. A Büntetőbírósnak, az ENSZ jogi személyiségével összhangban, a *jus cogens* és az *erga omnes* hatálya alá tartozik, és sem az ENSZ Alapokmányának 1., sem a 103. cikke nem mentesíti a Büntetőbírósnak e normák alól a nemzetközi jogrendszerben. Ezért a Büntetőbírósnak következetesen be kell tartania a *jus cogens* és az *erga omnes* elveket feladatai ellátása során, amikor egy tagállam által elkövetett tömeges atrocitásokkal kapcsolatos kérdéseket tárgyal, és ezektől az elvektől való eltérés szigorúan tilos minden körülmények között.

Harmadik kérdés: Az ENSZ Alapokmánya meghatározza a Legfelsőbb Bíróság hatáskörét és jogköreit bizonyos területeken, míg más esetekben anélkül határozza meg a hatáskört, hogy kimerítő listát adna a hatáskörökről. Ehelyett az ENSZ Alapokmánya mérlegelési jogkört biztosít a Legfelsőbb Bíróságnak, hogy megválassza a felelőssége teljesítéséhez szükséges hatásköröket. Mérlegelési jogköréből eredően a Legfelsőbb Bíróság olyan hatásköröket is gyakorolhat, amelyek nem szerepelnek kifejezetten az ENSZ

Alapokmányában. Ez a körülmény felveti a kérdést, hogy vajon a Legfelsőbb Bíróság *carte blanche*-t kap-e, amely lehetővé teszi számára, hogy bármilyen hatáskört vezessen be a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében? E kutatás megalapozása azt sugallja, hogy a Legfelsőbb Bíróság által gyakorolt bármely hatáskör jogszerűségének feltételezése nem egyeztethető össze a kijelölt joghatóságával, és ez a szerv nem igényelhet olyan hatásköröket, amelyek nem tartoznak a hatáskörébe. Az 1., 24., 25. cikk, VI. és VII. fejezet révén a tagállamok nem ruházták át szuverenitásuk egy részének gyakorlását a Legfelsőbb Bíróságra. A Legfelsőbb Bíróság nem vállalhat olyan hatásköröket, amelyek a hazai joghatóság körébe tartoznak, különösen a törvényhozó hatalmat, az igazságszolgáltatási hatalmat vagy a hatalmon lévő rezsim megdöntését. A szuverenitás megőrzi sérthetetlenségét a nemzetközi jogban. A nemzetközi szervezetek, beleértve az ENSZ-t is, nem öröklik a szuverenitás szegmenseit; ehelyett olyan platformok, ahol az államok gyakorolják szuverenitásukat. A Legfelsőbb Bíróság általi, a tagállamok szuverén jogait sértő új hatáskörök alkalmazása azok beleegyezése nélkül túllépi a hatáskört, és semmilyen jogi következménnyel nem jár. Ezért a jogalkotási intézkedések elfogadása, bírósági határozatok meghozatala vagy egy hivatalban lévő kormány beleegyezés nélküli megdöntése egy tagállam által elkövetett tömeges atrocitásokat érintő esetekben nem egyeztethető össze a Legfelsőbb Bíróság hatáskörével.

Negyedik kérdés: Amennyiben a Legfelsőbb Bíróság és egy vétkes állam között nézeteltérés van az ENSZ Alapokmányának értelmezésével kapcsolatban, melyik fél értelmezése legyen az irányadó? E kutatás alapjai azt sugallják, hogy bár a Legfelsőbb Bíróság a kezdeti szakaszban hatáskörrel rendelkezik tevékenységének határainak meghatározására, sem ez a szerv, sem egyetlen tagállam sem rendelkezik azzal a jogkörrel, hogy az ENSZ Alapokmányának mérvadó értelmezését adja. Amikor súlyos nézeteltérés merül fel a Legfelsőbb Bíróság és egy tagállam között, a mérvadó értelmezést jóhiszemű, őszinte párbeszéd útján kell folytatni. Abban az esetben, ha a párbeszéd patthelyzetbe jut, a kérdést a Nemzetközi Bírósághoz kell utalni végleges megoldás céljából.

A Biztonsági Tanács jövője: A Biztonsági Tanácsról szóló jelenlegi diskurzus egy része az ENSZ, különösen maga a Biztonsági Tanács javasolt módosítása körül forog – ez a kérdés az idők során többször is felmerült. Bár a javaslat megfogalmazása nem újdonság, és már régóta visszhangra talált, megvalósításának pragmatikus megvalósíthatósága továbbra is kiemelkedő kérdés. A nemzetközi jog krónikáira támaszkodva a történelmi átalakulások következetesen megnyilvánultak a jelentős események után, amelyeket gyakran sajnálatos jelleg jellemez. Ezt a mintát követve a változásra való felkészülés némileg irreálisnak tűnik, hacsak nem történik ilyen jelentős esemény. A klasszikus nemzetközi jog korszakában, válaszul egy állam vagy államcsoport által a nemzetközi közösség kárára tanúsított egoista viselkedésre, változó intézkedéseket hoztak az ilyen események jövőbeni megismétlődésének megakadályozása érdekében. Úgy tűnik, hogy a mai napig az államok nem tapasztaltak olyan nagyságrendű eseményt, amely meggyőzően arra készítetné őket, hogy komolyan kiálljanak a Biztonsági Tanács érdemi megváltoztatása mellett. A modern nemzetközi jog létrejöttét követően a népek szerepe új dinamikaként jelent meg, amely képes változásokat előidézni az államok nemzetközi viselkedésében. Érdekes módon a

közvélemény az, ami képes jelentősen növelni a vétőjog gyakorlásával járó költségeket a gyakorlók számára, és esetenként lehetetlenné is tenni ezt az alkalmazást. Az Izrael és Palesztina közötti háború ismét vészharangot kongatott. A Büntetőbíróság passzivitása a palesztinok, különösen a gyermekek és a nők jelentős áldozatainak megakadályozásában a népek kritikájának élére helyezi ezt a testületet. Ha a népek arra a következtetésre jutnak, hogy a Büntetőbíróság nem képes megvédeni az alapvető jogokat és szabadságokat, akkor arra kényszeríthetik kormányaikat, hogy komolyan folytassanak reformtervet. A múltbeli és jelenlegi körülmények alapján a szerző úgy véli, hogy a Büntetőbíróságban várható változások valószínűleg túlnyomórészt a népek befolyása és ragaszkodása alatt fognak bekövetkezni. Javaslatok: Jelentős idő telt el az ENSZ Alapokmányának elfogadása óta. Ez idő alatt a nemzetközi közösség jelentős változásokon ment keresztül, és új kihívások megjelenésének volt tanúja. A közelgő fenyegetések kezelése érdekében a Büntetőbíróság arra törekedett, hogy képességeit megerősítse hatásköreinek fokozatos bővítésével. Igaz, hogy a szándékosan félreérthető megfogalmazások használata bevett technika a nemzetközi szerződések megfogalmazásában, amely rugalmasságot biztosít az új fejlemények kezelésében, azonban esetenként kontraproduktív eredményekhez vezethet. Ez a probléma különösen szembetűnő a Büntetőbíróság esetében. Tekintettel arra, hogy nincs olyan illetékes intézmény, amelynek feladata a Büntetőbíróság intézkedéseinek megfigyelése, és a Büntetőbíróságnak mérlegelési jogköre van a nemzetközi béke fenntartására irányuló megfelelő intézkedések meghatározásában, az ENSZ Alapokmányának szövegében található kétértelműség bőséges alapot adhat a vétőjoggal rendelkező tagoknak arra, hogy az ENSZ Alapokmányát egyéni érdekeik vagy szövetségeseik alapján értelmezzék. Ez a helyzet a Büntetőbíróság kettős szerepéből adódik, mint végrehajtó és bíró a megfelelő intézkedések meghatározásában. Következésképpen fennáll annak a lehetősége, hogy a Büntetőbíróság nem az ENSZ Alapokmányának – amely a közjóra összpontosít – utasításaival összhangban jár el, hanem saját akaratát helyettesíti az ENSZ Alapokmányának hiteles utasításaival. A Fellebbviteli Bíróság eszköztára, amely lehetőséget teremt a hatalommal való visszaélésre, a 24., 25., 39. és 41. cikket foglalja magában. Ezeket a cikkeket sürgősen felül kell vizsgálni, hogy vagy kifejezetten meghatározzák a Fellebbviteli Bíróságnak biztosított hatásköröket, vagy kritériumokat határozzanak meg a Fellebbviteli Bíróság által hozott határozatok jogszerűségének értékelésére. Az ilyen felülvizsgálatokat az átláthatóság, az elszámoltathatóság és a jogszerűség fokozása érdekében tartják szükségesnek a Fellebbviteli Bíróság intézkedéseinek keretében. A szerző a következő módosításokat javasolja az említett cikkekhez azok pontosságának és funkcionalitásának javítása érdekében:

24. Cikk

1. (...).

2. E feladatok ellátása során a Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek céljaival és alapelveivel, valamint az általános nemzetközi joggal összhangban jár el. A Biztonsági Tanácsnak határozatai végrehajtására biztosított különleges hatásköröket más fejezetek határozzák meg.

3. A Biztonsági Tanács megtehet bármilyen intézkedést, amelyet feladatai ellátásához szükségesnek ítél, de nem lépheti túl az előző bekezdésben említett különleges hatásköröket.

4. A Biztonsági Tanács benyújtja (...).

25. cikk

Az Egyesült Nemzetek tagjai megállapodnak abban, hogy elfogadják és végrehajtják a Biztonsági Tanács határozatait.

39. cikk

A Biztonsági Tanács megállapítja a békét fenyegető veszély, a béke megszegése vagy az agressziós cselekmény fennállását, és döntéseket hoz a VI. fejezet vagy a jelenlegi fejezet szerinti megoldásról a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében.

41. cikk

A Biztonsági Tanács dönthet arról, hogy milyen, fegyveres erő alkalmazását nem magában foglaló intézkedéseket kell alkalmazni határozatainak végrehajtása érdekében, és felszólíthatja az Egyesült Nemzetek tagjait ezen intézkedések alkalmazására.

Ami a vétójogot illeti, azt az ENSZ Alapokmányának részeként hozták létre annak biztosítására, hogy a nagyhatalmak beleszólhassanak a döntéshozatali folyamatba. E probléma és a Büntető Törvényszék mérlegelési jogkörének kombinációja arra készítette a kritikusokat, hogy azzal érveljenek, a vétójog gyakran patthelyzethez vezethet, és megakadályozhatja a kritikus kérdésekben a cselekvést, vagy az Ötödik Párt személyes haszonszerzésre használhatja fel. Erre a hiányosságra válaszul számos forgatókönyvet javasoltak, a vétó eltörlésétől a tagsági struktúra megváltoztatásáig. A Büntető Törvényszék bármilyen reformjának azonban megvalósíthatónak kell lennie a politikai tanács jellegével, valamint a nemzetközi társadalom realitásaival összhangban. A nemzetközi közösség nem biztos, hogy jobb modellt fog elérni, mint a Büntető Törvényszék jelenlegi formája, mivel a Büntető Törvényszékben bekövetkező alapvető változások alapvető változásokat igényelnének a nemzetközi jogrend más területein és a nemzetközi társadalmi élet körülményeiben. Ennek megfelelően a szerző azt javasolja, hogy a vétójog továbbra is megtartható, de csak a közjó érdekében. A vétójog, a negatív megközelítések ellenére, potenciálisan a nemzetközi közösséget szolgálhatja. A Legfelsőbb Bíróság jelenlegi formájában a vétó alkalmazása teljes mértékben a vétójoggal rendelkező államok belátására van bízva, és gyakran igyekeznek megakadályozni azokat a döntéseket, amelyek nincsenek összhangban a saját vagy szövetségeseik politikájával. A javasolt modell szerint azonban a vétójoggal rendelkező csak a közjó érdekében jogosult élni. Egy ilyen módosítás összhangban lenne a Legfelsőbb Bíróság filozófiájával, miszerint a nemzetközi béke és biztonság őre, nem pedig a korlátozott államok egyéni érdekeinek védelmezője. Ezenkívül illeszkedik a Legfelsőbb Bíróság politikai természetéhez, amely elutasítja a Legfelsőbb Bíróság igazságszolgáltatási intézményként való fellépésének minden elképzelését. Továbbá elegendő ereje van ahhoz, hogy rávegye az 5. számú államot egy jövőbeni

reformhoz való hozzájárulásra. Végül, ha a Legfelsőbb Bíróság igazságtalan döntést hoz a béke nevében, minden vétójoggal rendelkező állam megvétózhatja és megvédheti a közjét.

3. A jelöltnek a disszertáció témájában írt publikációinak felsorolása

_ Alipour, Mohammad. "The competence of the Security Council over situations or disputes arising from human rights violations by a state under Chapter VI of the United Nations Charter." *Hungarian Journal of Legal Studies* 64, no. 2 (2024): 135-162.

_ Alipour, Mohammad. "A Normative and conceptual study of peace after the Second World War in light of the Nuremberg Tribunal and the United Nations." *International Area Studies Review* 26, no. 3 (2023): 269-286.

_ Alipour, Mohammad. "Evolution of Peace: from Social Value to Legal Axiom." *Journal on European History of Law* 13, no. 1 (2022): 114-123.

_ Alipour, Mohammad, and Aniko Szalai. "Questions of General International Law with Special Regard to the Security Council's Competence." *Hungarian YearBook of International Law & European Law* (2022): 292.

_ Alipour, Mohammad. Competence of Security Council and Possibility of Suspending Economic Sanctions in the Light of Right to Life During Corona Virus Pandemic In: Hajdu, Gábor (eds.) Rendkívüli helyzetek és jog : Kalandozások a jog peremvidékén a COVID-19 apropóján Szeged, Hungary : Iurisperitus Bt. (2021) 172 p. pp. 55-66., p 12.